

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Обгрунтовано передумови формування національних систем бухгалтерського обліку. Розглянуто підходи вчених до класифікації національних систем бухгалтерського обліку різних країн світу, відповідно до якої виділяють моделі побудови НСБО

Orlov I. V., Hrytsyshen D. O.

BACKGROUND OF NATIONAL SYSTEM OF ACCOUNTING

Reasonable assumptions of national accounting systems. The approaches of scientists to the classification of national accounting systems around the world, according to which distinguish the model building NAS

Постановка проблеми. ХХ століття в розвитку облікової науки є періодом динамічних змін, які проявилися на всіх рівнях його пізнання (теоретичний, методологічний, емпіричний) та сфер прояву (науки, практичної діяльності та навчальної дисципліни). Зміни в бухгалтерському обліку є об'єктивними, адже відбувалися паралельно зі змінами соціально-економічних, суспільно-правових та політичних процесів. Залежність бухгалтерського обліку від зазначених процесів проявилися в формуванні різнопланових наукових шкіл різноманітності концепцій та теорій його розвитку, що становлять фундамент національних систем бухгалтерського обліку (НСБО).

Аналіз останніх досліджень. Запровадження дієвих облікових механізмів в практику бухгалтерського обліку в Україні потребує дослідження особливостей його розвитку в різних країнах світу, що сприятиме підвищенню довіри до облікової інформації та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. В вітчизняній обліковій науці даному питанню присвячено дисертаційні дослідження Горєцької Л.Л., Кіреєвої О.І., Нищенко Л.П., Рабошук А.В., Янок Д.А., проте більшість досліджень присвячені проблемам впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (IAS / IFRS) (далі МСФЗ (IAS/ IFRS)), які забезпечують функціонування і розвиток фондового ринку та захист інтересів інвесторів. Ряд праць вітчизняних вчених присвячено окремим аспектам розвитку моделей побудови НСБО: особливостям планів рахунків в країнах світу, різних облікових моделей присвячено монографічне дослідження Н.М. Малюги, М.Я. Штеймана, К.П. Боримської. Вагоме значення в розвитку облікової науки в контексті макромодельовання має дослідження, проведене М.М. Шигун. Проблеми гармонізації національних систем бухгалтерського обліку дослідженні в працях вітчизняних вчених С.Ф. Голова та О.М. Петрука.

Фактори формування національних систем бухгалтерського обліку визначені в працях М.О. Козлової.

Виклад основного матеріалу. “Становлення глобального світу охоплює як техногенні, так і соціокультурні форми людського життя, актуалізує проблему зближення та “взаємного пізнання” таких планетарних полюсів як Захід та Схід. В міру посилення соціальної динаміки акценти зміщуються від стану до процесів, а “наростаюча” в цьому зв'язку глобалізація веде до формування контурів єдиної цивілізації, що однак, ні наскільки не відміняє ні культурної багатоманітності, ні специфічних особливостей цивілізаційного розвитку Заходу та Сходу” [11, с. 18].

З метою визначення можливих напрямів розвитку НСБО України в умовах глобалізації необхідно розглянути підходи вчених до класифікації національних систем бухгалтерського обліку різних країн світу, відповідно до якої виділяють моделі побудови НСБО. В частині використання поняття “модель” в бухгалтерському обліку можна виділити такі підходи: облікова модель, модель бухгалтерського обліку, модель розвитку НСБО, модель побудови НСБО, макромодель бухгалтерського обліку. Зважаючи на особливості мети дослідження, а також на загальнонаукові підходи до сутності поняття “модель”, вважаємо за необхідне використовувати поняття “модель побудови НСБО”. Виявлення особливостей кожної з моделей бухгалтерського обліку, а особливо факторів, які спричинили їх формування, дозволить більш ціле спрямовано підійти до вибору вітчизняної моделі бухгалтерського обліку, обгрунтувати необхідність змін та напрямів удосконалення.

Сучасна теорія бухгалтерського обліку має ряд напрацювань стосовно класифікації національних систем бухгалтерського обліку за різними ознаками. Однією з найпоширеніших ознак, за

якою проводиться класифікація національних систем бухгалтерського обліку, є географічний детермінізм (суб'єктивно-географічна¹ ознака). Крім того, в сучасній обліковій науці існують й інші підходи до класифікації національних систем бухгалтерського обліку, серед яких варто виділити наступні: за типом нормативного регулювання (адвентивна, імперативна, змішана), за характером економічних змін (правова, релігійна), за регіональною ознакою (національна, інтернаціональна), за пріоритетністю звітних даних (податкова, фінансова), за підходом до оцінки активів та зобов'язань (ринкова, інфляційна). Наведена класифікація моделей бухгалтерського обліку розроблена на основі аналізу доробку вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як М.М. Шигун [25].

Проте кожна з наведених вище ознак характеризує національні системи бухгалтерського обліку лише з певного боку, не враховуючи фактори, які вплинули на її особливості, сучасний стан та нові напрями розвитку НСБО різних країн. Крім того, вказані класифікаційні ознаки не дають можливості визначити формування нових моделей національних систем бухгалтерського обліку, а виникнення таких зараховують до відповідної уже сформованої групи абстрагуючись від ряду ознак.

Вважаємо, що наведена класифікація макромоделей бухгалтерського обліку є скоріше всього переліком характерних ознак, аніж класифікацій національних систем бухгалтерського обліку на відповідні моделі. Крім того, вказана класифікація є дискусійною. Зокрема, викликає сумнів класифікація національних систем за характером економічних змін. За цією ознакою виділяють правову та релігійну. Зазвичай до релігійної моделі бухгалтерського обліку відносять національні системи бухгалтерського обліку країн зони поширення ісламу. Дане положення вважаємо некоректним, адже країни зони поширення ісламу розробили власну систему права, яка відповідає релігійним постулатам. Крім того, на сьогодні є обґрунтованим положення про те, що протестантизм та католицизм не менше вплинув на формування правових систем країн західної Європи та Північної Америки.

Значний вплив релігійних особливостей на систему права мусульманських країн пов'язаний лише з тим, що обрано позитивістську методологію дослідження суспільних проблем. Відносячи ісламську модель до релігійної фактично вважається, що бухгалтерський облік відповідає релігійним постулатам, не враховуючи того, що техніка

¹ Суб'єктивно-географічна ознака, означає, що географічне розташування є лише умовним, адже з розвитком міжнародних відносин та історичних особливостей певних країн спостерігаються подібні НСБО, які можуть знаходитися в різних континентах. Тому досить часто в літературі дану ознаку називають умовно-географічною. В даній роботі використаний загальноприйняте поняття суб'єктивно-географічна

ведення бухгалтерського обліку та ряд економічних положень є аналогічними до західноєвропейських, що пов'язано з колоніальною залежністю даних країн протягом багатьох століть.

Виходячи з цього, можна вважати, що наведені класифікаційні ознаки національних систем бухгалтерського обліку акцентують увагу лише певній характеристиці НСБО певної країни. Суб'єктивно-географічна ознака є найбільш коректною при дослідженні національних систем бухгалтерського обліку з огляду на ряд об'єктивних обставин, до яких варто віднести: по-перше, враховує відповідність моделі бухгалтерського обліку певній економічній системі країни, формується модель; по-друге, групування НСБО пов'язане з подібністю соціально-економічного та суспільно-правового розвитку країн-представників, зважаючи на тісні взаємозв'язки протягом тривалого часу періоду; по-третє, враховує як особливості самої системи бухгалтерського обліку, так і його зовнішнього середовища, а саме, суспільні цінності, закладені в економічні відносини та в функціонування системи права.

Відповідно до обраної, суб'єктивно-географічної ознаки, вчені виділяють наступні моделі бухгалтерського обліку: англо-американська, континентальна, латиноамериканська. Проте сучасний стан розвитку суспільних відносин в світі вказує на певну неточність стосовно виділених моделей бухгалтерського обліку, а саме поява нових моделей та уточнення підходів до розвитку кожної з них. Багато дослідників виділяють в межах цієї ознаки й інші моделі бухгалтерського обліку. Розглянемо погляди вітчизняних та зарубіжних вчених на дану проблему.

Так, Жарікова Л.А. та Наумова Н.В. [10, с. 6] окрім вказаних вище моделей виділяють, ще ісламську та інтернаціональну модель бухгалтерського обліку. В дослідженні російського вченого Ворушкіна В.В. [5] виділено чотири моделі бухгалтерського обліку: англосаксонська, континентальна, південноамериканська та змішана. Снопко Ю.Н. [21] виділяє британо-американську, континентальну, південноамериканську та модель колишніх соціалістичних країн та країн СНГ. Мюллер Г., Гернон Х., Міік Г. [17] вказують на існування англо-американської, континентальної, латиноамериканської моделей бухгалтерського обліку, а також новостворених моделей, до яких відносять ісламську та інтернаціональну. Такої ж думки дотримуються і російські дослідники Гуляєв Н.С., Ветрова Л.Н. [9], Бабаєва З.Ш. [1, с. 21-22]. Бархатов А.П. [2, с. 16-17] також виділяє п'ять моделей бухгалтерського обліку: британо-американську, континентальну, південноамериканську, ісламську, інтернаціональну.

Мазуренко А.А. [13] вказує на існування різних моделей бухгалтерського обліку, а також аналізує підходи багатьох зарубіжних дослідників та міжнародних організацій. Соловйова О.В. [23] вказує на існування трьох моделей бухгалтерського обліку: британо-американської, континентальної, південноамериканської. Такої ж класифікації дотримуються Галузіна С.М., Пупшис Т.Ф. [6, С. 137]. Губачова О.М. та С.І. Мельник [8, С. 45-46], з огляду на погляди сучасних економістів, вказують на існування трьох моделей бухгалтерського обліку: британо-американської, континентальної, південноамериканської. Крім того, наводять класифікацію систем бухгалтерського обліку, яка запропонована Американською Асоціацією Бухгалтерів: британська, франко-іспано-португальська, німецько-голландська, американська, комуністична.

Малькова Т.Н. вважає, що існують британо-американська, континентальна та південноамериканська моделі бухгалтерського обліку. Крім того, автор зазначає, що “спеціалістами відмічається можливість появи ісламської моделі бухгалтерського обліку. Але у зв’язку з тим, що вона не представлена офіційною фінансовою звітністю та роботами з теорії обліку, вона ніким не висвітлена та не узагальнена” [15, С. 6-7]. Вважаємо, що дане твердження автора є некоректним, принаймні з двох причин: по-перше, сьогодні теорії бухгалтерського обліку в країнах поширення ісламу присвячено багато праць як зарубіжних вчених-немусульман так і мусульман; по-друге, створена в 1990 році при Міжнародній Організації Ісламська Конференція (ОИК) Організація з бухгалтерського обліку і аудиту ісламських фінансових інститутів (AAOIFI) (далі ААОIFI) розробила власні стандарти фінансової звітності. Крім того, мусульманський світ вперше заговорив про необхідність оприлюднення даних про соціальну та екологічну діяльність підприємств.

Таким чином, англо-американська, континентальна, південноамериканська моделі побудови НСБО є загальновизнаними та сформованими. Свого розквіту вони набули в ХІХ столітті та продовжують розвиватися й досі. Проте зауважимо, що дані моделі є не єдиними. Розвиток суспільних відносин та ряд соціально-економічних та суспільно-політичних факторів, а особливо їх активізація в умовах спроби ідентифікації ряду народів різних континентів світу, зумовила появу інших моделей, серед яких варто виділити ісламську модель побудови НСБО. Глобалізаційні процеси в економічних відносинах зумовили появу інтернаціональної моделі. Крім того, не варто нехтувати досвідом моделі бухгалтерського обліку, яка в умовах сучасних економічних перетворень не відповідає діючій системі та знаходиться на перехідній стадії, тобто соціалістичної моделі

бухгалтерського обліку. Зауважимо, що хоча дана модель є перехідною, а її особливості вже чітко не можна прослідкувати, досвід її представників, а це – країни колишнього Радянського союзу, Китай, Північна Корея, Республіка Куба, має вагомe значення в розвитку теорії, методології та практики бухгалтерського обліку в сучасних умовах. Зважаючи на це, вважаємо, що класифікація моделей бухгалтерського обліку в умовах сучасності за суб’єктивно-географічною ознакою має наступний вигляд: англо-американська, континентальна, південноамериканська, соціалістична та ісламська.

Хоча основна мета даної ознаки згрупувати країни за їх географічним розташуванням й, відповідно, подібністю національних систем бухгалтерського обліку, зважаючи на тісні економічні, культурні та соціальні зв’язки, вона характеризує мету бухгалтерського обліку, а точніше, визначення запиту домінуючого користувача, орієнтацію на відповідну сферу економічної діяльності. Такі особливості є об’єктивними, адже розвиток бухгалтерського обліку є невід’ємною складовою розвитку соціально-економічних та суспільно-правових відносин в певному суспільстві, що обумовлює залежність теорії та практики облікової науки від розвитку зовнішнього середовища. Розуміння особливостей зовнішнього середовища надасть можливість глибше зрозуміти бухгалтерський облік певної країни та окреслити межі запозичення їх досвіду до вітчизняної облікової практики.

Бухгалтерський облік, будучи своєрідним засобом відображення дійсності, значною мірою залежить від суспільних цінностей, які формують світогляд нації. Тривуоно Айван та М. Гаффікін [29] вважають, що “бухгалтерський облік не є вільним від ціннісних суджень; він є соціальною конструкцією, яка розвивається і змінюється в соціальній сфері. Іншими словами, поява бухгалтерського обліку значною мірою залежить від впливу цінностей, за якими він здійснюється та розвивається”. Виходячи з цього, формування єдиної глобальної системи бухгалтерського обліку є неможливим, адже ціннісні орієнтири формують відповідні принципи бухгалтерського обліку, особливості завдань, об’єктів, методології та організації як на мікро-, так і на макрорівні.

Проф. Петрук О.М. вказує: “потрібно визнати казуальний вплив середовища на бухгалтерський облік, тому що саме під таким впливом виявляються і розвиваються системні властивості обліку. У відповідь на змінність з часом запитів зовнішніх користувачів постійно удосконалюються методи бухгалтерського обліку. Сьогодні ці вимоги переросли ієрархічний рівень управління одним підприємством і вийшли на рівень країни та міжнародних відносин. Мова йде про вимоги

гармонізації національних систем бухгалтерського обліку” [20, С. 33].

Метьюс М.Я. та Перера М.Х.Б. вважають, що “соціальне (зовнішнє) середовище впливає на необхідність наявності бухгалтерської інформації для осіб, які приймають рішення; на тип та рівень потрібної бухгалтерської інформації; на процедури прийняття облікових стандартів; на рівень деталізації та правовий статус бухгалтерських стандартів; на суспільний статус бухгалтерського обліку та самих бухгалтерів; на суспільне значення облікової професії; на підходи до регулювання бухгалтерського обліку” [16, С. 544].

З цього приводу Малюга Н.М. стверджує: “Для системи бухгалтерського обліку характерні не лише наявність зв’язків і відносин між елементами, що її утворюють, а й нерозривна єдність із середовищем, у взаємозв’язку з яким вона проявляє свою цілісність. Відкритість системи бухгалтерського обліку пояснюється її активною взаємодією із зовнішнім середовищем, що дозволяє зберегти високий рівень організованості системи та розвиватися в напрямі підвищення складності” [14, С. 27].

Зовнішнє середовище проявляється на всіх рівнях пізнання та прояву бухгалтерського обліку, що зумовлює формування відповідної моделі бухгалтерського обліку. Таким чином подібність системи бухгалтерського обліку декількох країн, а також їх зовнішнього середовища що зумовили особливості обліку, дозволяє згрупувати їх у відповідні моделі побудови НСБО. Розгляд бухгалтерського обліку в різних країнах світу з позиції вказаних моделей дозволяє пізнати розвиток бухгалтерського обліку певної країни на всіх рівнях (емпіричний, теоретичний) та особливостях прояву (професійна діяльність, практична діяльність та наука). Саме розглядаючи відповідну модель бухгалтерського обліку з позиції факторів її розвитку та результатів впливу цих факторів, можна визначити особливості основоположних категорій бухгалтерського обліку, що, в свою чергу, надасть можливість визначити доцільність та межі впровадження закордонного досвіду до національної моделі бухгалтерського обліку.

Формування відповідної моделі побудови НСБО - це не лише особливості його регулювання, яке проявляється у визначення відповідних принципів та наборі методів, здійснення впливу відповідних органів та професійних організацій на встановлення відповідних законодавчих норм, але й теоретична основа, що закладена в концепцію розвитку бухгалтерського обліку. В сукупності вказані фактори визначають певні риси відповідної моделі, а її основою виступає теорія бухгалтерського обліку, яка визначає мету, завдання, основні категорії, що повинно відповідати діючій еконо-

мічній системі. Виходячи з цього лише “триєдиний підхід”, запропонований професором Н.М. Малюгою, дасть можливість визначити особливості розвитку бухгалтерського обліку в країнах світу відповідно до певної облікової моделі, що зображено на рисунку 1.

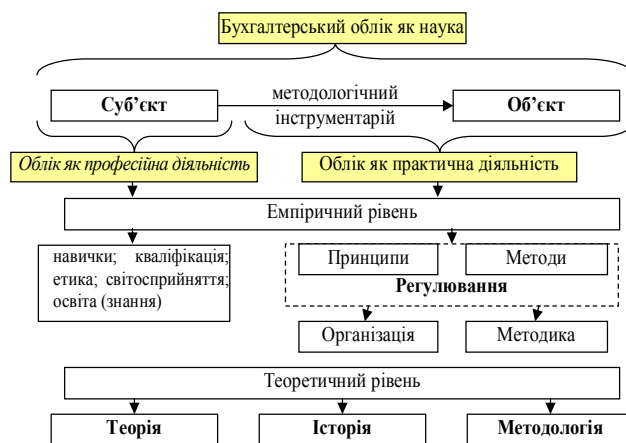

Рис. 1. Рівні вивчення моделей національних систем бухгалтерського обліку

Вважаємо, що пізнання моделі бухгалтерського обліку повинно ґрунтуватися на триєдиному підході до його розвитку: як науки, (визначення поглядів на розвиток облікової науки представників відповідної країни), як професійної діяльності (визначення статусу суб'єкта ведення та організації бухгалтерського обліку в певному суспільстві та ролі професійних організацій в його регулюванні), як практичної діяльності (дослідження особливостей застосування принципів бухгалтерського обліку та методів відображення господарських процесів), а також рівнів його пізнання: емпіричному (дослідження діючої практики бухгалтерського обліку) та теоретичному (визначення теорій що лежать в основі розвитку тієї чи іншої моделі.)

Таким чином, можна прослідкувати напрям розвитку відповідної моделі бухгалтерського обліку, її особливості та ознаки, які формуються під впливом відповідного зовнішнього середовища. Розглянемо формування кожної з названих моделей бухгалтерського обліку відповідно до певного соціально-економічного середовища. Базовими економічними характеристиками формування відповідної моделі побудови НСБО, що впливають на розвиток теорії та практики обліку, виступають економічна система, правова система, економічний підхід, що лежить в основі бухгалтерського обліку, філософська основа соціально-економічних відносин, методологія дослідження облікових проблем та вплив релігійного чинника, що наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Базові економічні характеристики формування моделей бухгалтерського обліку

Англо-американська	Існуючі моделі Континентальна	Латиноамериканська	Перехідні моделі Соціалістична	Нові моделі Ісламська
<i>Відповідність економічні системи</i>				
Капіталізм		Змішана	Соціалізм	Ісламська економічна доктрина
<i>Відповідність правовій системі</i>				
Англосаксонське	Романо-німецьке	Змішане європейське	Соціалістичне	Мусульманське
<i>Вплив релігійного чинника</i>				
Католицизм, помірний протестантизм	Католицизм, крайній протестантизм	Католицизм	Атеїзм	Іслам
<i>Економічний підхід, що лежить в основі облікової моделі</i>				
Мікроекономічний підхід	Макроекономічний підхід			
<i>Філософська основа економічних відносин</i>				
Індивідуалізм			Суспільність	
<i>Методологія дослідження</i>				
Позитивна			Нормативна	
<i>Країни-представники</i>				
США, Великобританія, Австралія, Зімбабве, Ізраїль, Індія, Ірландія, Канада, Кіпр, Мексика, Нова Зеландія, Венесуела, Ісландія, Нідерланди, Панама, Танзанія, Уганда, Фіджі, Філіппіни, Крайни центральної Америки, ПАР, Ямайка, Гана, Замбія	Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Іспанія, Норвегія, Франція, Німеччина, Японія, республіка Конго, Люксембург, Марокко, Сенегал, Берг слоновий кості	Аргентина, Болівія, Бразилія, Парагвай, Перу, Уругвай, Чилі, Еквадор, Гайана	Була поширена в республіках СРСР, країнах соцтабору. На сучасному етапі дані основним рисам даної моделі відповідають НСБО Куби, Китаю, Північної Кореї	57 країн членів міжнародної організації Ісламська Конференція (додаток А.1.)
<i>Представники, які розвивали ідеї відповідної облікової моделі</i>				
Шпрут, Літлтон, Патон, Мейя, Гарісон, Свіней, Хігінс, Антоні	Шер, Шмаленбах, Кальмес, Нікпш, Ле Курт		Тан Юйхуа, додаток Л.	Шахул Хамід Бін Хдж. Мохамед Ібрагім, Малиах Сулейман, Саїд Аскарі,
<i>Облікова теорія, що лежить в основі</i>				
Економічна	Юридична	Юридична	Юридична та економічна	Юридична та економічна

Прояв суспільних цінностей можемо спостерігати в особливостях менталітету та релігії, того чи іншого народу. Саме вони є сукупністю цінностей, що на підсвідомому рівні визначають суспільні відносини. Вагоме значення дані фактори мають на сучасному етапі розвитку облікової науки, особливо це проявилось в появі нової моделі бухгалтерського обліку, до якої відносимо ісламську.

Основоположним фактором розвитку даної моделі бухгалтерського обліку вважають релігію іслам, що має вагомий вплив на соціально-економічні відносини в суспільстві. Проте іслам є не єдиною з релігій, яка впливає на економічну систему та систему бухгалтерського обліку. Так, ще свого часу відомий вчений М. Вебер в своїх працях [4] наголошував на значенні протестантської етики на формування “духу капіталізму”. Осіпов Н.Є. стверджує, що “М. Вебер показав механізм перетворення релігійних ідей (протестантизму) в важливий мотиваційний стимул повсякденного життя людини. В результаті трансформації ментальних цінностей, зокрема, зміни трудової Мотивації робітників проходить, за Вебером, формування цивілізаційного капіталізму” [19, с. 504]. Таким чином, релігія є одним з домінуючих чинників формування економічної системи певного суспільства, і саме релігійні особливості є тими чинниками, які обумовлюють методологічну складову соціально-економічних відносин, які в подальшому формують середовище функціонування системи бухгалтерського обліку.

Саме тому дослідження релігійного впливу на систему соціально-економічного розвитку країн зони поширення ісламу дозволить виявити напрями та особливості формування й розвитку системи бухгалтерського обліку. Вплив особливостей світових релігій на економічні відносини в суспільстві й відповідно розвиток національної системи бухгалтерського обліку наведено в додатку Б, крізь призму відносин “постачальник-споживач”, трудових відносин, відносин з питання розподілу ресурсів, відносин власності.

Говорячи про особливості бухгалтерського обліку в країнах ісламу варто наголосити, що цінності ісламської цивілізації відображаються в положеннях релігії. Релігія, як світогляд, мала значний вплив на розвиток всієї людської цивілізації, тому свій відбиток вона наклала на всі аспекти як духовного, так і економічного життя людей.

“Економічні аспекти певною мірою досліджуються у всіх релігіях. Але особливо вони проявляються в ісламі. Зароджений на декілька століть пізніше Біблії, Коран містить конкретні юридичні та економічні приписи для мусульман, які спрямовані на досягнення справедливості в розподілі багатства та на все економічне життя суспільства в цілому” [12, С. 214]. Виходячи з

цього, суспільні реалії, створені релігією та засновані на положеннях Шаріату, викликають необхідність відображення саме цієї дійсності. Базуючись на цьому, мусульмани стоять на позиції необхідності розробки нового тлумачення бухгалтерського обліку, його принципів та організаційно-методологічних основ, що поділяють ідеї Шаріату. Це пов'язуємо з тим, що впровадження принципів та стандартів бухгалтерського обліку, які переважають на Заході, не відповідають світогляду мусульман, оскільки діють в принципово різних соціально-економічних умовах.

Крім того, в останні роки спостерігається тенденція неспроможності західних облікових концепцій забезпечити сталий розвиток більшості країн світу, особливо ісламських. З цього приводу Шахул Хамід Бін Хдж. Мохамед Ібрагім стверджує: “Західні університети та міжнародні бухгалтерські фірми разом з експортом досліджень і фахових органів звітності Великобританії (наприклад, АССА, ІСМА) “чинили тиск” на країни, що розвиваються, з різними культурами, релігією, соціальним, діловим і політичним середовищем при ухваленні звичайних західних бухгалтерських принципів, стандартів та їх основоположної філософії без будь-яких або з незначними змінами” [28]. Хоуф (Hove) описав вплив західного бухгалтерського обліку як наслідок неприйнятних технологій. Уоліс (Wallace) поставив під сумнів міжнародну гармонізацію норм бухгалтерського обліку, вважаючи її спробою Великої Вісімки та інших міжнародних компаній з бухгалтерського обліку розширити свій вплив та лідерство в країнах, що розвиваються. Всі ці обставини зумовили необхідність розробки та впровадження ісламської концепції бухгалтерського обліку, який відповідає ісламським цінностям, а його організаційно-методологічні положення покликані забезпечити розвиток соціально-економічних відносин, які базуються на принципах шаріату.

Особливості формування світоглядної основи розвитку бухгалтерського обліку в країнах Заходу (англо-американська та континентальна моделі бухгалтерського обліку) та країнах зони поширення ісламу наведено в Додатку В. Вказані особливості визначення на основі аналізу базових економічних теорій, які лежать в основі розвитку бухгалтерського обліку, що дозволило визначити його відмінні риси, які стосуються повноти висвітлення інформації про господарську діяльність підприємства та орієнтацію на певного користувача. Так, зокрема економічний раціоналізм, що є основою розвитку західних економічних концепцій призвів до обмеженого розкриття облікової інформації, лише для задоволення запитів користувачів, які контролюють ресурси. Мусульманський монотеїзм зумовив орієнтацію на певне розкриття інформації та задоволення усіх учасників господарських відносин.

Організаційні, методичні питання бухгалтерського обліку значною мірою залежать від обраного напрямку розвитку економічної науки. Сучасна економічна наука базується на нормах двох основних напрямів: позитивна економіка та нормативна економіка. Протягом вже більше сорока років економісти не підтримували постулат про те, що економічна наука повинна бути реалістичною. З того часу як М. Фрідмен в загальних рисах описав методологію позитивізму в економіці, значна частина дослідників стали прибічниками його поглядів і впевнені в тому, що єдиним критерієм якості в сфері економічних поглядів є прогностична сила [24, С. 10]. Проте на даному етапі позитивізм є неприйнятним для подальшого розвитку економічної науки, на що неодноразово наголошували провідні мусульманські теологи-економісти [27, С. 17]. Його неприйнятність пояснюється тим, що багато законів позитивної економіки лише штучні, вони не визначені за своєю природою, не піддаються змінам. Адже більшість досліджень, що пов'язані з позитивною теорією, пов'язані також з проблемами математичної економіки та теорією ігор, крім того, збільшення кількості тільки прикладних досліджень підтверджують слова Френка Х. Найта [18], що "справи котяться під гору". Позитивна економіка описує факти та поведінку в економіці. Все пояснюється на основі аналізу фактичної ситуації, після чого здійснюється розробка законів на основі фактів. Нормативна економіка пов'язана з етичними приписами та оцінюючими судженнями, що обумовлено тим, що економіка повинна вирішувати проблеми, які стосуються рівноправного розподілу ресурсів та доходів, виробництва екологічно чистих товарів та ін.

Російський дослідник Беккін Р.І. з цього приводу зазначає: "Один з докорів, який нерідко адресується ісламській фінансовій системі її критиками – перевага нормативного підходу. Насправді, нерідко в роботах мусульманських вчених, присвячених ісламській економіці та ісламським фінансам, скоріше можна відшукати відповідь на питання "як повинно бути?", а не на питання "що діється?" [3, с. 20]. Залежно від того, який з даних напрямів обрала певна країна, формуються основні організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку, напрями наукових досліджень та наукові школи в сфері бухгалтерського обліку. "Сучасна економічна наука не враховує етичні проблеми, пов'язуючи її тільки з нормативною економікою, вважаючи позитивну економіку занадто складною наукою, що б пов'язувати її з проблемами етики" [26, с. 18].

Мусульманські вчені наголошують на тому, що економічні закони можуть та повинні піддаватися сумніву та змінам, а також повторно

формулюватися для того, щоб допомогти вирішити основні, поширені в світі проблеми - бідності й голоду. В своїх твердженнях вчені опираються на необхідність зміни економічних законів, з метою визначення шляхів для асигнування вичерпних природних ресурсів, для забезпечення основних потреб людей, а також для збереження природних ресурсів для наступних поколінь.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Формування бухгалтерського обліку в глобальному середовищі мають ряд негативних наслідків, які проявляються в низці соціально-економічних проблем певної країни. Такий стан пов'язано з невизначеністю впливу домінуючого фактору на систему бухгалтерського обліку, адже НСБО певної країни то є результат формування та розвитку соціально-економічного, суспільно-правового та політичного середовища під впливом різноманітних факторів (релігійний, історичний, соціальний, географічний та ін.). Залежність системи бухгалтерського обліку від цих факторів, а особливо домінуючого, породила різні підходи до бухгалтерського обліку в країнах світу. Зважаючи на це в роботі доведено, що зовнішнє середовище проявляється на всіх рівнях пізнання (емпіричному та теоретичному) та прояву (як професійної діяльності, практичної діяльності та науки) бухгалтерського обліку

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаева З.Ш. Бухгалтерский учет в зарубежных странах / З.Ш. Бабаева. – Ростов н/ Д.; Феникс, 2007. – 256 с. – С. 21-22
2. Бархатов А.П. Международный учет: учебное пособие / А.П. Бархатов. – М.: Издательско-книготорговый центр "Маркетинг", 2001. – 288 с. – С. 16-17
3. Беккин Р.И. Исламские финансовые институты и инструменты в мусульманских и немусульманских странах: особенности и перспективы развития: автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. эконом. наук: спец.: 08.00.14. „Мировая Экономика” / Р.И. Беккин, - Москва. 2009. – 50 с.
4. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. Избранные произведения / М. Вебер. – М.: 1990. – 808 с.
5. Воружкин В.В. Организация перехода на международные стандарты финансовой отчетности в условиях интеграции России в мировую экономику: Дис. ... канд. экономических наук: 08.00.12. – "Бухгалтерский учет, статистика". – М.: ОУ "Московский университет потребительской кооперации", 2003. – 145 с.

6. Галузина С.М. Международный учет и аудит / С.М. Галузина, Т.Ф. Пупшис – СПб.: Питер, 2006. – 272 с. – С. 137.
7. Глущенко А.В. Учет финансовых результатов и составление отчетности в соответствии с международными стандартами : монография / А.В. Глущенко, А.В. Колычев. – Волгоград: Издательство ВолГУ, 2002. – 168 с.
8. Губачова Л.М. Облік у зарубіжних країнах: підручник / Л.М. Губачова, С.І. Мельник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с., С. 45-46
9. Гуляев Н.С. Основные модели бухгалтерского учета и анализа в зарубежных странах: учебное пособие / Н.С. Гуляев, Л.Н. Ветрова – М.: КНОРУС, 2004. – 144 с.
10. Жарикова Л.А. Бухгалтерский учет в зарубежных странах: учебное пособие / Л.А. Жарикова, Н.В. Наумова. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. – 160 с.
11. Кіреєв О.І. Реформування бухгалтерського обліку та звітності комерційних банків України на основі впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 / Тернопільська академія народного господарства. — Тернопіль, 1998. — 16с.
12. Ларионов А.Д. Исламская модель бухгалтерского учета / А.Д. Ларионов, Д.А. Аль-Шарайрех // Исламские финансы в современном мире. Экономические и правовые аспекты, – М.: УММА, 200., – С. 214–232.
13. Мазуренко А.А. Зарубежный бухгалтерский учет и аудит: учебное пособие / А.А. Мазуренко; [под ред. засл. деят. науки РФ, д-ра экон. наук, проф. Л.И. Ушвицкого]. – М. КНОРУС, 2005. – 240 с.
14. Малюга Н.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в Україні: теоретико-методологічні основи: дис. ... доктора екон. наук: 08.06.04 / Н. М. Малюга– Житомир, 2006. – 365 с
15. Малькова Т.Н. Теория и практика международного бухгалтерского учета / Т.Н. Малькова. – СПб.: Издательский дом “Бизнес-пресса”, 2001. – 336 с.
16. Мэтьюс М.Я. Теория бухгалтерского учета: учебник / [под ред. Я.В. Соколова, И.А. Смирновой ; пер. с англ.]. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. – 663 с.
17. Мюлер Г. Учет: международная перспектива / Г. Мюлер, Х. Гернон, Г. Миик ; [пер. с англ.] – [2-е изд., стереотип]. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 136 с. – С. 27-28.
18. Найт Ф.К. Риск, неопределенность и прибыль / Ф.К. Найт ; [пер. с англ.]. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
19. Осипов Н.Е. Психоаналитические и философские этюды / [сост. Д.П.Брылев, авт. вступ. ст. В.И.Овчаренко и Д.П.Брылев]. – М.: Академии-ческий Проект, 2000. - 608 с.
20. Петрук О.М. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація: дис. ... доктора екон. наук: 08.06.04 / О. М. Петрук – Житомир, 2006. – 336 с
21. Снопко Ю.Н. Международный опыт ведения бухгалтерского учета / Ю.Н. Снопко. – СПб.: Издательский дом “Бизнес-пресса”, 2005. – 208 с.
22. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: [Учебн. пособие для вузов] / Я. В. Соколов. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с. – С. 436.
23. Соловьева О.В. Международная практика учета и отчетности : учебник / О.В. Соловьева. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 332 с.
24. Халсманн Й.Г. Экономическая наука и неоклассицизм / Й.Г. Халсманн // Экономический вестник Ростовского государственного университета, 2005 г., Том 3, № 3.- С. 7-23
25. Шигун М.М. Розвиток моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і методологія [Текст]: монографія / М.М. Шигун. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 632 с.
26. Saima Akbar Ahmed Global need for a new economic concept: Islamic economics // The Pakistan Accountant, January – February, 2005, – P. 15–28
27. Sala-I-Martin X., Artadi E. Economic Growth and Investments in the Arab World. 2003. May // <http://www.columbia.edu>
28. Shahul Hamed Bin Hj. Mohamed Ibrahim The need for fundamental in islamic accounting // <http://islamic-finance.net>
29. Shari'ate accounting: an ethnical construction of accounting knowledge // <http://Islamic-finance.net>